

A gazdasági kamarák működési feltételeinek alakulása a kezdetektől napjainkig

© Szilágyiné Fülöp Erika

Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar

vgterika@uni-miskolc.hu

A rendszerváltás előtt gyakorlatilag nem, csak azt követően, 1994-től beszélhetünk igazi gazdasági kamarákról, melyeket valóban a gazdaság- és vállalkozásfejlesztés céljából hoztak létre, és nem állami érdekképviselőket gyakoroltak. Az elmúlt 20 évben ugyan változott megítélésük, feladataik is, de alapvetően a gazdasági kamarákról szóló szabályozásnak két korszaka különböztethető meg. Az első korszakot 1994-től 2000-ig a kötelező tagság intézménye jellemezte, míg a második korszakban az 1999. évi CXXI. törvény hatályba lépésétől napjainkig az önkéntes kamarai szerveződés elve érvényesül. A kötelező vagy önkéntes tagsági viszony kérdése mögött azonban a gazdasági kamarák funkciójáról vallott eltérő kormányzati álláspontok húzódtak meg. Először nézzük az első korszakot és a szabályozás főbb jellemzőit.

1994 márciusában fogadta el a magyar parlament a XVI. számú, a gazdasági kamarákról szóló törvényt, amely újból intézményesítette a köztestületi, kötelező tagságú gazdasági kamarákat 1995. január 1-jei hatállyal. A törvény kimondja, hogy a gazdasági kamarák hivatása a gazdaság fejlődésének és szerveződésének előmozdítása, az üzleti forgalom biztonságának fenntartása, a piaci magatartás tisztességének biztosítása, valamint a gazdasági tevékenységet folytatók általános, együttes érdekérvényesítésének segítése. A kamarai törvény szerint a kamarák köztestületek voltak, működésük önkormányzati elven alapult. A gazdálkodó szervezetek kamarai tagsága kötelező jellegű, automatikus volt¹. A gazdasági kamarák hazánkban jelentős erőfeszítéseket tettek 1994 és 1999 között a gazdaság szervezési és közjogi feladatok ellátása mellett szolgáltató és piacszerző tevékenységük kialakítására és működtetésére is, annak ellenére, hogy a működésükhöz szükséges feltételek (például székház) – főként a kezdetekben – nem voltak kellően biztosítva.

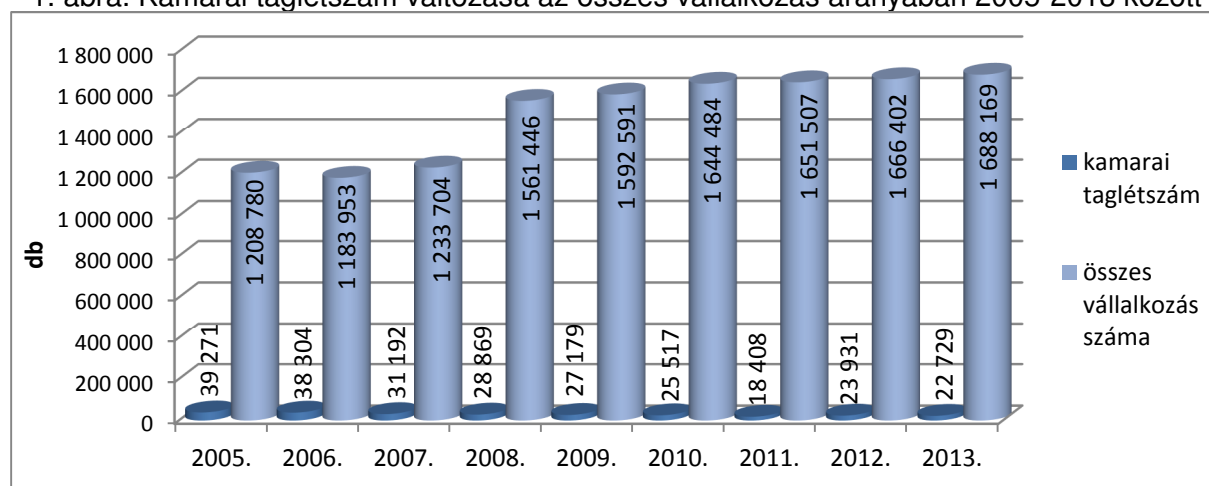
Majd 2000-ben kezdetét vette a második korszak. Az 1999. évi gazdasági kamarákról szóló CXXI. számú törvény alapján sor került a megelőző hat évben kötelező tagsággal működő közjogi kamarai rendszer átalakítására. Első lépésben 2000-ben megszűnt a kötelező kamarai tagság. Ugyanebben az évben a gazdasági kamarák az általuk korábban végzett közigazgatási feladatokat (kivéve a szakképzés feadatait) különböző államigazgatási szervezeteknek adták át. Egyéb szolgáltatások nyújtása változatlanul folyt továbbra is. Azon gazdálkodó szervezeteknek, illetve egyéni vállalkozóknak, akik az önkéntes tagságú kamara tagjai kívántak maradni, nyilatkozniuk kellett, majd rendkívüli választásokra került sor a területi és országos kamaráknál, melynek eredményeként megújult a kamarák vezetése. Az átalakult

¹ A gazdasági kamarákról szóló 1994. évi XVI. törvény 3. és 7. §-a alapján.

kamarák státusa nem változott meg abból a szempontból, hogy Magyarországon a gazdasági kamarák az új kamarai törvény alapján is köztestületek maradtak.²

Ami nagyon érzékenyen érintette a gazdasági kamarák működését, az a taglétszám jelentős csökkenése. A területi kamarák többségénél azonban rendelkezésre álltak tartalékok, illetve a korábban létrehozott infrastruktúra, amelynek hatékony működtetése biztosította az átalakulási időszakban szükséges forrásokat, még arra is elegendőek voltak, hogy fejlődni tudtak. Míg 2001-ben csupán 30.000 vállalkozást regisztráltak országosan, ez a szám később a 2001-es létszámhoz képest nagymértékben növekedett, azonban 2005-öt követően minden évben csökkent, míg 2008-ban már a 2001-es évi taglétszám alá esett a kamarai önkéntes tagok száma. A taglétszám 2012-ben az előző évihez képest kicsit növekedett, de alapvetően az utóbbi két évben stagnált. A kamarai tagok számának, az összes vállalkozások számához viszonyított aránya folyamatos csökkenést mutat. Ennek alakulását szemlélteti az 1. ábra:

1. ábra. Kamarai taglétszám változása az összes vállalkozás arányában 2005-2013 között



Forrás: a MKIK és a KSH adatai³ alapján saját szerkesztés, 2014

Ami a kamarai tagvállalkozások számának alakulását illeti, jelentős területi különbségek nem figyelhetők meg. Magyarországon jelenleg közel huszónháromezer vállalkozás kamarai tag, ami nem éri el a regisztrált vállalkozásoknak 2 százalékát.

Az új rendszer létrehozása tehát az ezredfordulón a kamarát új feladatok elé állította. Mindenekelőtt rendezni kellett azt a kormányzati kapcsolatrendszert, amelynek keretében hatékonyan el lehet látni a gazdasági érdekérvényesítést, illetve az egyes kamarai feladatok ellátásához kapcsolódó szakmai együttműködést. A kamarai rendszer deklarálja, hogy politikai szempontól semleges kíván maradni, ugyanakkor a mindenkori kormányzattal szorosan együtt kíván működni. A kamara folyamatosan jelzi a gazdaság helyzetét kedvezőtlenül befolyásoló jelenségeket.

A korábbi Polgári Törvénykönyvet módosító 1993. évi CVII. törvény egyéb rendelkezései a köztestületek pénzügyi jogi jogalanyiságát megalapozták azzal, hogy a számviteli törvénybe is beiktatták a köztestületeket, mint a törvény hatálya

² Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Tények, számok, képek az MKIK életéről, Perjési Grafika Stúdió, Budapest, 2000, 2001, 2002

³ Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd003.html (regisztrált gazdasági szervezetek száma) és a http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd009.html

szempontjából „egyéb szervnek” minősülő szervezetek egyik csoportját⁴. A pénzügyi jogi intézményesítés azonban csak a köztestületek „társadalmi szerv” jellegét erősítette. A számviteli szabályozás szerinti „egyéb szervezetekre” a számviteli törvényt ugyanis a törvény felhatalmazása alapján kiadott kormányrendelettel együtt kell alkalmazni. A köztestületekre vonatkozó módosítás hatályba lépésekor e rendelet a lakásszövetkezetek, a társasházak, a társadalmi szervezetek és az általuk alapított intézmények, az alapítványok, az ügyvédi irodák, a víziközmű-társulatok, valamint a Munkavállalói Résztulajdonosi Program keretében létrejött szervezetek éves beszámoló készítésének és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságáról szóló 157/1992. (XII. 4.) Korm. rendelet volt. Ezt azonban nem módosították a számviteli törvénnyel egyidejűleg, hanem ez egészen 1996. február 1-jei hatályon kívül helyezéséig csak a társadalmi szervezetek és az általuk alapított intézmények beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságait tárgyalta (Fazekas, 2006).

A kormányrendeletet 1996-ban felváltó új szabályozás⁵ már megemlítette a köztestületeket, de a változás csak az elnevezésbeli joghézagot pótolta, érdemi változást nem hozott: a köztestületek speciális számviteli szabályait a társadalmi szervekre vonatkozó előírások közé, azokkal közös cím alá iktatták be. A jelenleg hatályos 2000. évi C. törvény a számvitelről, és az ennek végrehajtására kiadott 224/2000. (XII. 19.) Kormányrendeletet a számviteli törvény szerinti egyes egyéb szervezetek beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól már más szerkezetben tárgyalják az „egyéb szervezetek” számviteli kötelezettségeinek sajátosságait. Itt a különbségtétel egyik fontos szempontja a közhasznú és a kiemelten közhasznú minősítés volt. A változás 2012-től következett be e téren azzal, hogy egyesülési jogról, közhasznú jogállásról, valamint a civil szervezetek működéséről szóló 2011. évi CLXXV. törvénnyel szűkült a civil szervezetek köre és a kiemelten közhasznú minősítést is megszüntették.

A gazdasági kamarák a működésükkel kapcsolatos költségeket jelenleg még az 1999. évi CXXI. törvény 34.§-a alapján a következő pénzügyi forrásokból fedezik:

- A tagdíjakból (a tagdíj alapja az előző évi korrigált nettó árbevétel, mértéke: az előző évi korrigált nettó árbevétel 0,6 ezreléke, de minimum 10.000,- Ft/év, illetve maximum 1.200.000,- Ft/év),
- Kamarai hozzájárulásból,
- Az igazgatási szolgáltatási díjakból⁶, amely a költségvetési törvényben, vagy a feladatot átadó tárca határozatában megállapított támogatás (megjegyzendő, hogy a közigazgatási feladatokat a kötelező kamarai tagság megszűnésétől – 2001. és 2006. között – nem a kamarák látták el, így ezen időszak alatt az igazgatási díjakból származó bevételtől elestek, helyette nagyobb hangsúlyt kaptak a szolgáltatásokért kapott bevételek),
- A kamara szolgáltatásaiért fizetett díjakból (ez a gyakorlatban elenyésző),
- A kamara által alapított társaságok tevékenységéből származó bevételből, és
- Egyéb bevételekből, ideértve az önkéntesen felajánlott hozzájárulásokat is.

⁴ 1993. évi CVII. törvény 41.§ (1) d) pontja, és ezt „megerősítette” a számviteli törvény módosításáról szóló 1993. évi CVIII. törvény is, melynek 1.§ (2) ugyanezt a rendelkezést iktatta be a számviteli törvénybe.

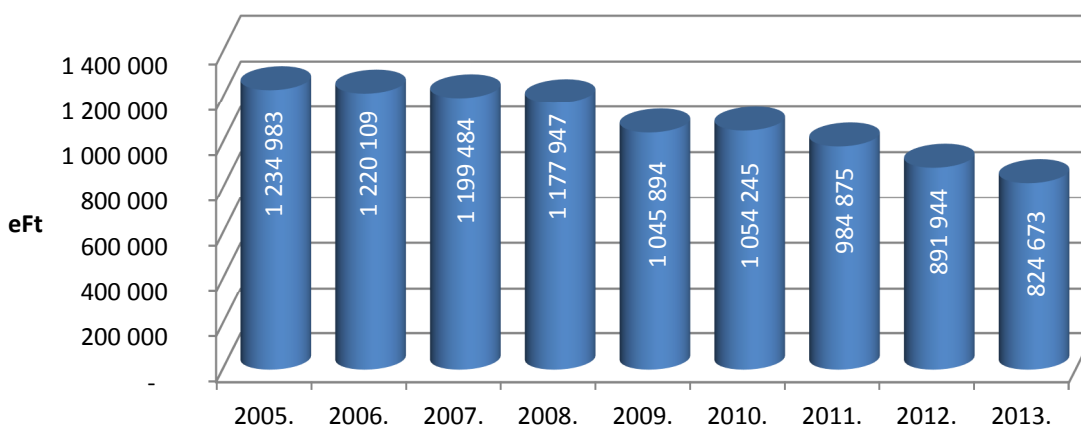
⁵ 8/1996. (I. 24.) Korm. rendelet a számviteli törvény szerinti egyéb szervezetek éves beszámoló készítésének és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságáról II. fejezet

⁶ Módosította a 2011. évi CLVI. törvény 406. §. és a 2003. évi CXXXI. törvény 22. §. „a költségvetési törvényben megállapított támogatás” elnevezésre

A kötelező tagság megszűnéséig a tagdíjbevétel volt a kamara legfontosabb bevételi forrása. Ezt jelzi az is, hogy 1995. és 1998. között az összbevétel 80-90%-át a tagdíjbevétel adta, jelenleg azonban ez csak töredéke az összes bevételnek. Az alaptagdíjat és annak minimális, maximális értékét az országos gazdasági kamara alapszabálya állapítja meg, ezen határokon belül pedig a területi kamarák határozzák meg saját tagdíjaikat. A jelenlegi szabályozás szerint a tagdíj mértéke nem haladhatja meg a helyi iparüzési adó törvényben meghatározott mértékének a 25%-át.

A 2001. év volt az első a kamarák számára, amikor már az új struktúrában, az önkéntes kamarai tagság mellett kellett működniük. Munkafeltételeiket kedvezőtlenül befolyásolta, hogy a tagdíjbevételeik drasztikusan lecsökkentek (körülbelül 1/10-re esett vissza), de ez nem rengette meg alapjaiban a rendszert. A tagdíjbevételek elmúlt évekbeni alakulását mutatja a 2. ábra.

2. ábra. A tagdíjbevételek alakulása a kamaráknál (országos összesített adat)

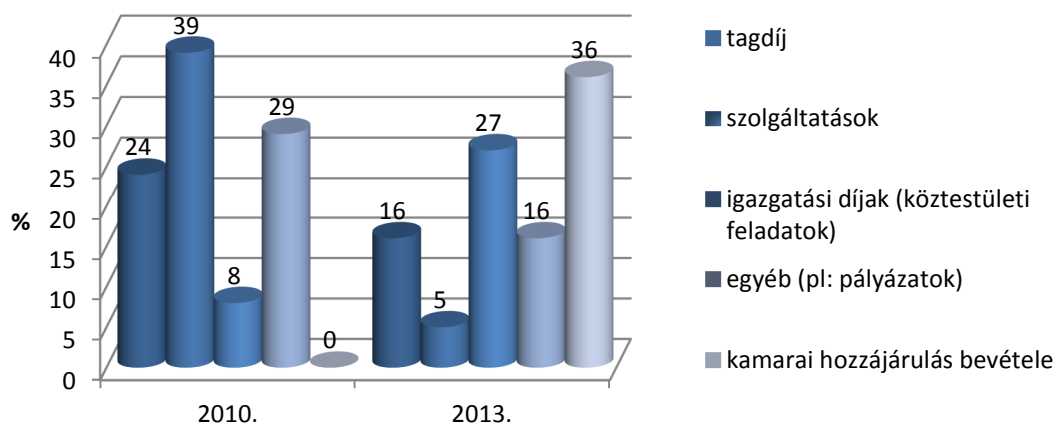


Forrás: a MKIK adatai alapján saját szerkesztés, 2014

Az összesített tagdíjbevételek az önkéntes tagság bevezetése után érezhető csökkenést mutattak. A területi kamarák éves tagdíjbevételeinek alakulása is nagy szórást mutat, 15 és 70 Millió forint között mozog. Bár a bevételek 2004-ig csökkenő tendenciát jeleztek, 2005. és 2007. között ez a bevételi forrás stabilizálódott, majd 2008-ban és 2009-ben a gazdasági válság hatásaként ismét jelentős bevétel csökkenés jelentkezett (sok vállalkozás megszűnt, így kiestek a kamarai tagságból). 2010-től növekedés kezdődött, ami a bevezetett kötelező építőipari regisztrációs majd 2012-től a valamennyi vállalkozás számára kötelező regisztrációs bevételeknek volt köszönhető. A tagok számának állandó változása miatt azonban a tagdíjbevételek tervezhetősége nehéz feladat.

A következőkben egy megyei kamara, a Borsod megyei Kereskedelmi és Ipar Kamara (BOKIK) esetében vizsgáltam meg, hogyan alakult az utóbbi években a bevételek és kiadások aránya, elsősorban természetesen a tagdíjbevételeket figyelembe véve. A BOKIK bevételeinek (lásd a 3. ábrát) és kiadásainak (lásd a 4. ábrát) alakulását forrásonként elkülönítve az összes bevétel illetve kiadás arányában vizsgáltam meg.

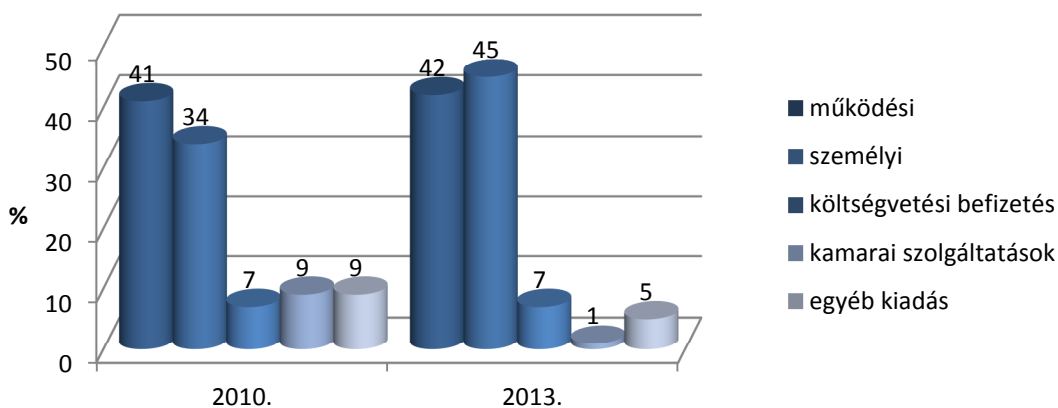
3. ábra. A bevételek aránya az összes bevételhez a BOKIK-nál 2010-ben és 2013-ban



Forrás: a BOKIK adatai alapján saját szerkesztés, 2011, 2014

A bevételek forrásonkénti arányait nézve, láthatjuk, hogy a tagdíjakból származó bevételek jelentős csökkenést mutatnak (24%-ról 16%-ra). Összességében azonban 2010-hez képest 2013-ban bevétel növekedés figyelhető meg, különösen az igazgatási díjak tekintetében, a bevezetett regisztrációknak köszönhetően (melyek előre vetítik a kötelező regisztráció ismételt bevezetését). Mivel ezzel a működési feltételeiket jelentősen tudták javítani, a kamara 2014. júniusi országos küldöttgyűlésén már elérendő célként fogalmazták meg a kötelező regisztráció bevezetését.

4. ábra. A kiadások egyes tételeinek aránya az összes kiadáshoz BOKIK 2010 és 2013-ban



Forrás: a BOKIK adatai alapján saját szerkesztés, 2011, 2014

A kiadások tekintetében, mint látható, 2010-ben a működési kiadások voltak a legnagyobbak (41%), majd ezt követik a személyi jellegűek (34%), jóval szerényebbek a költségvetési befizetések, a kamarai szolgáltatásokkal és az egyéb kiadásokkal kapcsolatos kiadások. Ez utóbbiak összesen 25%-ot tettek ki. 2013-as alakulása eltér a 2010-től. Itt a személyi kiadások emelkedést mutattak, ezek a legnagyobbak (45%), majd ezt követik a működési jellegűek (42%), és a 2010-esnél jóval kisebb arányúak a költségvetési befizetések, a kamarai szolgáltatásokkal és az egyéb kiadásokkal kapcsolatos (13%) kiadások.

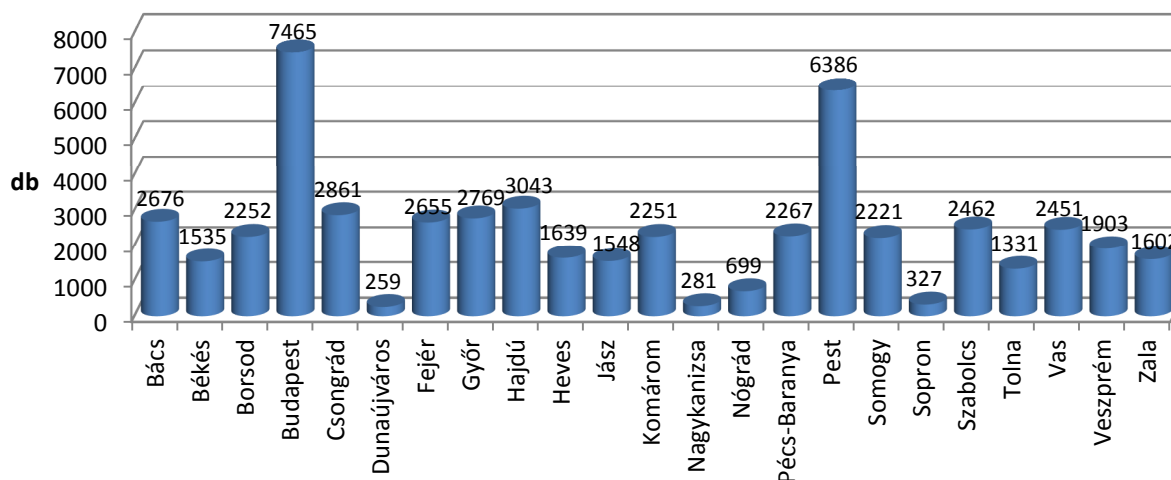
A bevételek alakulása szempontjából az utóbbi években - mint látható volt-, a kamarák építésügyi és a kötelező regisztrációs feladataiból származó bevételek

jelentősek, ezzel a működési feltételeiket jelentősen tudták javítani. A következőkben jelentősége miatt e két feladatot tekintem át.

Építésügyi kötelező regisztrációs feladatok

Az Országgyűlés a vállalkozások, különösen a kis- és középvállalkozások működésének megkönnyítése, versenyképességük javítása céljából, a szolgáltatási tevékenység megkezdése és folytatása tekintetében, az állami beavatkozásnak a feltétlenül védendő közérdek érvényesítése céljából valóban szükséges mértékre szorítása, egyben az e tevékenységek megfelelő ellenőrzésének biztosítása, továbbá az Európai Közösség belső piacán a letelepedés és szolgáltatásnyújtás szabadsága megfelelő érvényesítése érdekében meghozta a 2009. évi LXXVI. törvényt a szolgáltatási tevékenység megkezdésének és folytatásának általános szabályairól⁷. A törvény alapján a kormány új rendeletet bocsátott ki 191/2009. (IX. 15.) számmal az építőipari kivitelezési tevékenységről, mely 2009. október 1-jén lépett hatályba. Mindkét jogszabály kötelezően előírja, hogy az 1997. évi LXXVIII. építési törvény 39. §. (2) bekezdése alapján minden építőipari kivitelező tevékenységgel üzletszerűen foglalkozó vállalkozó köteles nyilvántartásba vetetni magát a Magyar Kereskedelmi és Iparkamaránál. A 5. ábra mutatja az építésügyben regisztrált vállalkozások számának országos alakulását:

1. ábra. Az építésügyben regisztrált vállalkozások száma 2013-ban



Forrás: MKIK adatbázis, 2014

A jogszabály által kötelezően meghatározott nyilvántartásba vételi adatok alkalmasak arra, hogy megfelelő tájékoztatást adjanak az építőipari kivitelező vállalkozásokról. A MKIK nemcsak a nyilvántartásba vételt végzi, hanem szankcionál is, ha a vállalkozó szolgáltató nem tesz eleget a nyilvántartásba vételi, illetve adatváltozás bejelentési kötelezettségének: számíthat arra, hogy a kirótt bírságon felül az MKIK eltilthatja a tevékenység gyakorlásától⁸. Az eltiltott kivitelező jogszerűen nem végezhet a továbbiakban építőipari kivitelező tevékenységet.

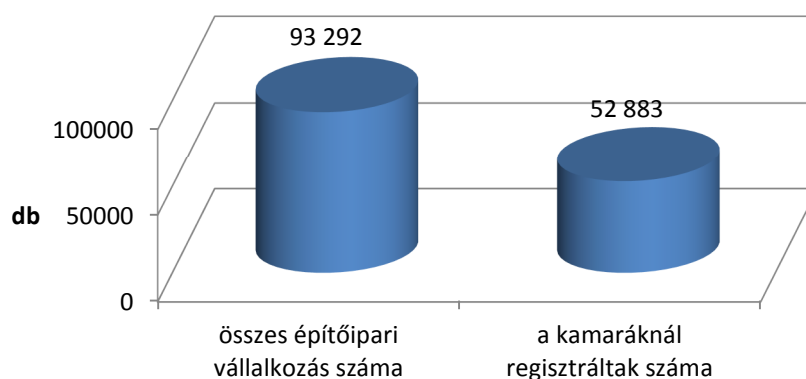
⁷ A 2009. évi LXXVI. törvény a szolgáltatási tevékenység megkezdésének és folytatásának általános szabályairól preambulumból.

⁸ A 191/2009. (IX.15.) Korm. rendelet 37. § (1) bekezdése szerint.

A rendszer lényege, hogy az önkéntes adatok megadása alapján a szolgáltatást igénybe vevők megállapíthatják, hogy az adott cég önállóan vagy csak alvállalkozók bevonásával képes ellátni az adott megbízást. Az adatok önkéntes megadásával (például a referencia munkák) a vállalkozás növelheti a vele szemben megnyilvánuló bizalmat. A szabályozás célja elsősorban az építőiparban nagy számban jelenlévő körbetartozásokat, hibás teljesítéseket kívánja visszaszorítani, illetve a piac megtisztulását szeretnék elérni. A fenti jogszabályi rendelkezés hatósági jogkört ad az MKIK-nak azzal, hogy e jogkörében – a KET (Közigazgatási Eljárási Törvény) rendelkezéseit betartva – hivatalból kell eljárnia, ha saját eljárásában észleli a jogsértést, vagy bejelentés alapján szerez tudomást a jogsértésről. Ez azt jelenti, hogy nem kell megvárni, míg egy vállalkozás felszámolás alá kerül, és magával ránt más, vétlenvállalkozásokat is.

A 6. ábrán látható, az építőiparban regisztrált vállalkozások arányának alakulása a KSH-nál nyilvántartott építési vállalkozásokhoz képest:

2. ábra. A regisztrált építőipari vállalkozások aránya a KSH-nál nyilvántartott építési vállalkozásokhoz képest, 2013-ban



Forrás: MKIK és KSH⁹ adatbázis, 2014

Ahogy a fenti adatokból is kitűnik, országosan az építőipari vállalkozások csak mintegy fele tett eleget 2013. év végéig ennek a regisztrációs és befizetési kötelezettségének. A kamara azonban nem rendelkezik végrehajtási jogkörrel, így csak a NAV közreműködésével tud majd e kintlévőségeihez hozzájutni egy későbbi időpontban.

A gazdálkodó szervezetek kötelező regisztrációja

Az Országgyűlés 2011. november 21-én elfogadta az egyes adótörvények és az azzal összefüggő egyéb törvények módosításáról szóló törvényjavaslatot, amely tartalmazza a gazdasági kamarákról szóló 1999. évi CXXI. törvény módosítását¹⁰. A gazdálkodó szervezetek kötelesek kamarai nyilvántartásba vételüket kezdeményezni, és a kamarai közfeladatok ellátásához évente 5.000,- Ft kamarai hozzájárulást fizetni¹¹. A hozzájárulás összege önkéntes kamarai tagok esetén

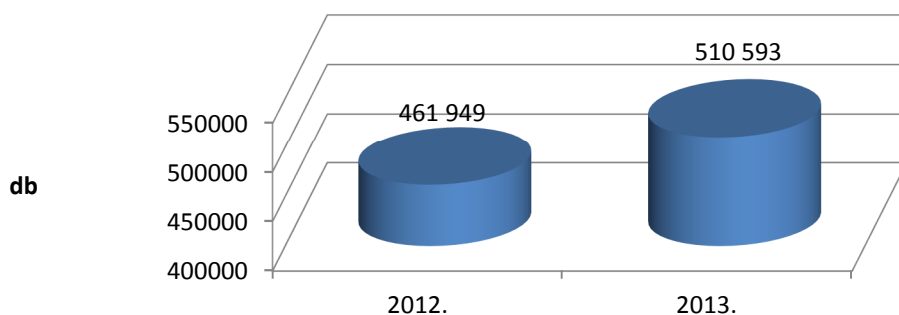
⁹ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jelepiti/jelepiti13.pdf>

¹⁰ beiktatta a 2011. évi CLVI. törvény 407. §-a. Hatályos 2012. I. 1.-től

¹¹ 1999. évi CXXI. törvény 34/A.§ (1).bekezdését módosította a 2011. évi CLVI. törvény 407. §. Hatályos: 2012. I. 1-től

levonható a tagdíjból). A Kamara köteles részükre a törvényben meghatározott szolgáltatásokat (tanácsadás gazdasági, pénzügyi, adózási, hitelhez jutási kérdésekben; üzleti partnerkeresés és pályázatfigyelés) térítésmentesen nyújtani. A kamarai tagság továbbra is önkéntes, így a regisztrált vállalkozások nyilvántartásba vételükkel nem válnak kamarai taggá, azt külön kell kérelmezniük. A törvénymódosítás hatálya nem terjed ki a fő tevékenységként mezőgazdasági tevékenységet folytató vállalkozásokra, a mezőgazdasági termelőkre, az agrárkamarákra, valamint az ügyvédi irodákra, de kiterjed a többi hivatásrendi kamara tagjaira, ha egyéni vagy társas vállalkozásban folytatják tevékenységüket. A nyilvántartásba vétel nem tévesztendő össze az építőipari vállalkozások korábbi kötelező regisztrációjával, mert azt más jogszabály alapján, más célok érdekében rendelték el. Tehát az építőipari cégeknek is külön eleget kell(ett) tenniük a mostani regisztrációs előírásnak.

3. ábra. A kötelezően regisztrált vállalkozások számának alakulása 2012-ben és 2013-ban



Forrás: MKIK adatbázis¹², 2014

Az építőipari és a kötelező regisztrációs feladatok tekintetében: az országgyűlés 2013. decemberében ismét módosította a kamarai törvényt a 2013. évi CCXLIII. törvénnyel¹³. Ennek lényege egyrészt, hogy a kamarai nyilvántartás kiegészül a gazdálkodó szervezet azonosítását és a kapcsolattartást elősegítő adatokkal, valamint a MKIK 2016. január 1-től egy új adatbázist hoz létre és működtet, támaszkodva a kötelező regisztrációs adatbázisra, mely a vállalkozók gazdasági tevékenységét jellemző, nyilvánosan elérhető és közhiteles forrásból származó adatokat és információkat fog tartalmazni. Az új nyilvántartás célja az üzleti forgalom biztonságának előmozdítása, a gazdálkodó szervezetek iránti bizalom megítélésének elősegítése, melynek mintegy előkészítése volt a 2010-ben, majd 2012-ben bevezetett kamarai regisztráció intézménye.

Összegzés

Az új kamarai rendszer létrehozása az ezredfordulón a kamarát új feladatok elé állította. Mindenekelőtt rendezni kellett azt a kormányzati kapcsolatrendszert, amelynek keretében hatékonyan el lehet látni a gazdasági érdekérvényesítést, illetve az egyes kamarai feladatok ellátásához kapcsolódó szakmai együttműködést. A kamarai rendszer deklarálja, hogy politikai szempontól semleges kíván maradni,

¹² <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jelepit/jelepit13.pdf> [2015.03.31.]

¹³ 2013. évi CCXLIII. törvény az egyes igazságügyi, jogállási és belügyi tárgyú törvények módosításáról.

ugyanakkor a mindenkori kormányzattal szorosan együtt kíván működni. A kamara folyamatosan jelzi a gazdaság helyzetét kedvezőtlenül befolyásoló jelenségeket. Ehhez azonban biztosítania kellett a folyamatos működés feltételeit is. Az időközben bevezetett kötelező regisztrációk a szükséges anyagi forrást biztosították ehhez.

Emellett a szakmai feladatok széles körére kiterjedő együttműködési megállapodást sikerült kötni a Gazdasági Minisztériummal, az Oktatási Minisztériummal, valamint a Közlekedési és Vízügyi Minisztériummal. Ennek következtében számos fontos, szakmai kérdésben sikerült a kormányzati szervekkel együttműködve a vállalkozások számára kedvező megoldásokat találni, és intézkedéseket hozni. A közös kompromisszum keresése jelentősen javította a kamara érdekérvényesítő tevékenységét és ezáltal a vállalkozói kör elégedettségét a kamarai munkával kapcsolatban.

Irodalomjegyzék

1994. évi XVI. törvény a Gazdasági kamarákról

1999. évi CXXI. törvény a Gazdasági kamarákról

A 2009. évi LXXVI. törvény a Szolgáltatási tevékenység megkezdésének és folytatásának általános szabályairól

191/2009. (IX. 15.) számmal az építőipari kivitelezési tevékenységről

2013. évi CCXLIII. törvény az egyes igazságügyi, jogállási és belügyi tárgyú törvények módosításáról

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara kiadványa: Tények, számok, képek a MKIK életéről, Perjési Grafika Stúdió, Budapest, 2000, 2001, 2002

Fazekas Marianna (2006). *A köztisztviselők szabályozásának egyes kérdései.* [Kézirat.] Budapest: MAKI.

<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jelepit/jelepit13.pdf> [2015.03.05.]

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd003.html [2015.03.05.]

http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qvd009.html [2015.03.05.]